

7. Петровская Л.А. Тренинг сензитивности как школа рефлексии / Л.А. Петровская // Психологические условия социального взаимодействия; под ред. Х. Миккина, Ю. Орн. – Таллин: Изд-во ТГУ, 1983. – С. 47–59.

8. Русинка І.І. Конфліктологія. Психотехнології запобігання і управління конфліктами: навчальний посібник / І.І. Русинка. – К., 2007. – С. 118–328.

9. Цигульська Т.Ф. Загальна та прикладна психологія. Як допомогти собі та іншим: курс лекцій / Т.Ф. Цигульська. – К.: Наукова думка, 2000. – С. 50–86.

10. Canale M. Theoretical bases of communicative approaches to second language teaching and testing / M. Canale // Applied Linguistics. – 1980 – 1. – С. 1–47.

Бардин Н.М. Коммуникативная компетентность сотрудников ОВД как элемент психологического влияния на граждан

Проанализированы некоторые теоретические положения социально-психологической концепции коммуникативной компетентности сотрудников ОВД при взаимодействии с гражданами и ее влияние на успешное выполнение профессиональной деятельности. Обращено внимание на особенности психологического контакта сотрудников ОВД с гражданами посредством коммуникативной деятельности.

Ключевые слова: коммуникативная компетентность, профессиональное общение, психологическое воздействие, коммуникативные барьеры, конфликт.

Bardyn N.M. Law-enforcement workers' communicative competence as a component of psychological impact on public

Some theoretical principles of socio-psychological concept of law-enforcement workers' communicative competence during interactions with citizens and its impact on the successful implementation of professional activities are analyzed in the article. Attention is paid to peculiarities of law-enforcement workers' psychological contact with citizens through communicative activities.

Key words: communicative competence, professional communication, psychological impact, communication barriers, conflict.

УДК 811.161.2'373,46

Н.О. Гимер

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ

Проаналізовано поняття комунікації, окреслено шляхи формування комунікативної компетенції працівників внутрішніх справ.

Ключові слова: комунікація, правова комунікація, правова комунікативна компетенція.

Постановка проблеми. Спілкування за своїм визначальним змістом соціальна спільна діяльність. Ділове спілкування – це усний

чи письмовий контакт між співрозмовниками, які мають для цього необхідні повноваження і вирішують конкретні проблеми.

Професійне спілкування формується в умовах конкретної діяльності, а тому певною мірою вбирає її особливості, важливі чинники та засоби цієї діяльності. У професійній культурі спілкування можна виокремити загальні норми спілкування, що зумовлені характером суспільного ладу і ґрунтуються на здобутках минулого і сучасного. Водночас ця культура має індивідуальний характер і виявляється у способах спілкування, що їх вибирає суб'єкт у певних ділових ситуаціях щодо конкретних людей.

Необхідність у спілкуванні є однією з найважливіших соціальних потреб, яка з розвитком особистості розширюється й поглиблюється за формою та змістом. Безпосереднє міжособистісне спілкування між людьми становить специфічну систему стосунків, яка відрізняється від ставлення людей до природи, культури. А отже, особистість характеризується не тільки практично-творчою та пізнавальною, а й *комунікативною активністю*, яка визначається формами й мірою участі її в спілкуванні з іншими. Спілкування із навколишнім середовищем становить невід'ємну частину освоєння життєвої компетентності особистості.

Мета розвідки – проаналізувати поняття комунікації та шляхи формування комунікативної компетенції особистості у певній професійній діяльності.

Стан дослідження. Узагальненням особистісних характеристик як характеристик суб'єкта спілкування доведено неможливість комунікації без ідеальної репрезентованості (відображеності) людини у житті інших людей (В. Петровський). У вітчизняній лінгвістичній науці величезним є внесок Ф. Бацевича, філософський – С. Єрмоленка, у філософсько-правовій – С. Максименка, Ю. Оборотова, П. Рабіновича та ін. Визначення комунікації найбільш ґрунтовно скомпоновані на основі розкриття глибинної її сутності зарубіжними дослідниками М.Л. Спенглом, М.У. Айзенхарт.

Виклад основних положень.

Комунікація – це:

- форма взаємодії, у якій сторони намагаються створити нову комбінацію деяких своїх загальних і суперечливих інтересів;
- процес, у якому щонайменше два партнери із різними потребами і позиціями намагаються досягти згоди для реалізації своїх спільних інтересів;
- інтерактивний процес, через посередництво якого двоє чи більше людей у процесі взаємодії спільно намагаються досягти кращих результатів, ніж якщо б вони робили це по окремо;

– обмін інформацією через посередництво мови, яка координує і керує значеннями;

– взаємодія двох і більше певних складних соціальних одиниць, які намагаються визначити чи вдосконалити умови своєї взаємозалежності;

– дві і більше взаємозалежних сторін, які усвідомлюють несумісність своїх цілей і вступають у соціальну взаємодію з метою досягти обопільних результатів [7, с. 32–33].

Правова комунікація, як і комунікація загалом, – це соціальний процес, що є єдністю технічної, семантичної і прагматичної складових: технічний аспект комунікації пов'язує із процесами передачі інформації відповідними каналами; семантичний – відображає передачу і прийняття інформації, включаючи її розуміння одержувачем; прагматичний враховує вплив прийнятої інформації на поведінку одержувача та ефективність використання цієї інформації [2, с. 24]. Основні права вільного спілкування є підґрунтям демократичного суспільного розвитку. Стаття 34 Конституції України проголошує право на свободу думки і слова; вільне вираження своїх поглядів і переконань.

Утвердження пріоритету людини в усіх сферах життя і діяльності правового суспільства ґрунтується на урегулюванні відносин держави і суспільства, влади і громадян. Вияв розуміння правової інтеракції на підставі норм права передбачає повагу до гідності людини як основи всіх її прав і свобод, які є невідчужуваними, непорушними, неподільними, взаємозалежними, взаємопов'язаними й універсальними. У ранг найвищих глобально-ціннісних орієнтувань правової прагматики, яка диктує умови професійного комунікативного акту, віднесено Людину як найвищу цінність світової системи.

Право на комунікацію – це суверенне право громадянина встановлювати вербальні та невербальні контакти з особою, групою осіб, юридичними особами, органами державної влади та місцевого самоврядування з метою розв'язання проблемних питань особистого чи суспільного характеру за згодою всіх учасників комунікативного процесу [3, с. 8].

Це право усіх громадян без винятку забезпечується презумпцією свободи вираження поглядів, думок і переконань, правом на інформацію та свободою слова. Кожний громадянин має право вільного вибору суб'єкта комунікації. Гарантованість права на комунікацію є одним із принципів рівних міжкультурних відносин між суб'єктами комунікації у державі, суспільстві, у світі.

Комунікативно-правове значення законів полягає у здатності визначати права і обов'язки суб'єктів соціальної взаємодії, бути джерелом суб'єктивних прав і правових обов'язків, здійснювати корелятивні зв'язки у правовій міжкультурній взаємодії суб'єктів через норма-

тивну інтерпретацію їхніх прав і обов'язків. Правові акти у вигляді текстів легітимізують і конкретизують правові можливості та обов'язки суб'єктів. Вони створюють основи «ідеології комунікативності».

Правова комунікація – це така форма професійної взаємодії із суб'єктами, яка спрямована на ініціювання у комунікаторів правової інтеракції чи блокування протиправних діянь (у т.ч. у формі висловлювань на адресу опонента, його протиправної невербальної і вербальної діяльності), а також спрямована на пошуки шляхів компромісу під час діалогу / полілогу, встановлення справедливості та рівноправності [4, с. 83].

Сутність гуманітарного мислення – це, окрім структурних компонентів, «завжди стенограма діалогу особливого виду: складні взаємовідносини тексту (предмет вивчення й обмірковування) та створеного контексту (питального, заперечувального і т. п.), в якому реалізується пізнавальна і оцінна думка... Це зустріч двох текстів: готового і створеного реагуючого тексту, – відповідно, зустріч двох суб'єктів...» [7, с. 82].

У формуванні гуманітарного мислення та правової компетенції важливу роль виконує:

Комунікативна особистість, *адресант* (автор, мовець) є джерелом повідомлення. Особисті якості правника спираються на наявні в конкретному суспільстві стратегії презентації інформації. Він може реалізувати свої інтенції у формі усного дискурсу, заклику, попередження, виступу, листа, скарги, зборів тощо. Адресант кодує свої повідомлення і подає їх у відповідних формах, доступних для адресата (слухача, читача, аудиторії).

Адресат. Кінцевий «споживач» повідомлення. Сприймає повідомлення і відповідно до своїх когнітивних стратегій і конкретних умов інтерпретує повідомлення адресанта.

Повідомлення. Це правова інформація, втілена у конкретний код і передана за допомогою відповідного каналу комунікації. Може реалізуватися засобами мови та інших знакових (семіотичних) систем, зокрема, жестами, мімікою, рухами та поставою тіла, схемами, діаграмами тощо.

Канал комунікації. Цей елемент поєднує адресанта й адресата. Кожне повідомлення вимагає правового шляху передавання інформації від джерела до споживача.

Комунікативний шум. Це вибіркове сприйняття, семантичні перешкоди, інформаційні перевантаження, слабкий зворотний зв'язок тощо. Він може виникати внаслідок протиправних перетворень у каналах комунікації, деформування інформації самими учасниками комунікації, їхнім спротивом, агресією тощо.

Фільтри. Це правові соціальні, психологічні, фізичні та інші обмеження, накладені на інформацію в процесі комунікації. З боку адресанта – відбір правової / протиправної інформації для повідомлення. Правові фільтри можуть бути внутрішніми (психологічними: недовіра, невпевненість тощо) або зовнішніми (цензура, заборони, табу тощо). З боку адресата фільтрами можуть бути несприйняття мовця як авторитета, недовіра до нього тощо.

Зворотний зв'язок (зворотна інформація). Ним є реакція адресата на повідомлення, яка допомагає адресантові орієнтуватись в його особі, переконатись у мірі дієвості своїх аргументів, досягненні чи недосягненні предметної та комунікативної мети тощо. Реакція може бути словесною або несловесною (жестовою, мимічною, спонтанно руховою тощо).

Контекст і ситуація. Це місце і час здійснення спілкування; наявність чи відсутність безпосереднього контакту; можливість бачити, чути адресата; кількість учасників комунікації, офіційність чи неофіційність спілкування; наявність «чужих»; «своя» чи «чужа» територія спілкування тощо [6, с. 144].

Комунікативна особистість – людина, для якої характерна неповторна когнітивна база, знання конкретної ідіоетнічної мови на вербально-семантичному, когнітивному і прагматичному рівнях. Вона (комунікативна особистість) виявляє себе в мовленнєвій діяльності, спілкуванні в сукупності витворюваних дискусій (текстів), володіє або не володіє гнучкими позиційними, рольовими і комунікативними стратегіями та тактиками спілкування.

Характер комуніканта, його знання і комунікативна поведінка впливають на результативність комунікації. Зважаючи на проблемність такого виду зв'язку, основу професійної комунікативної діяльності становить свідомо спрямована поведінкова модель інтеракції. Беремо до уваги дві групи: лінійні, інтерактивні. Ці моделі співвідносні і з фаховою комунікацією працівника органів внутрішніх справ.

Лінійні моделі комунікації інтерпретують спілкування як односпрямований процес – від відправника до одержувача. Вони лише частково охоплюють особливості процесу міжособистісного спілкування, оскільки в них представлені не всі важливі для реальної комунікації чинники.

Інтерактивні моделі передбачають активність усіх учасників спілкування. Тому обов'язковим елементом комунікації є зворотний зв'язок. Інтерактивні моделі зображають комунікацію як низку дискретних (перерваних) актів, що мають початок і кінець, і в яких відправник значною мірою детермінує дії того, хто отримує повідомлення.

Однак, у цих моделях недостатньо диференційовано канали комунікації, не враховано правові, психологічні, соціальні та інші чин-

ники, які впливають на перебіг міжособистісного спілкування та комунікації.

Модель Г. Лассвелла. Це модель лінійного розгортання мовлення від мотиву, який спонукає комунікатора розпочати спілкування, до ефекту, отриманого адресантом у спілкуванні з комунікантом (аудиторією).

У цій моделі не враховано інтерактивність учасників комунікації, того, що кожен з них у процесі комунікативного акту міняється місцями, тобто комунікант стає комунікатором, і навпаки.

Модель К.-Е. Шеннона. Зорієнтована на телефонну комунікацію, тобто враховує насамперед технічний бік проблеми.

У цій моделі взято до уваги наявність комунікативного «шуму», спричиненого зовнішніми чинниками, зокрема каналом комунікації. Однак, комунікативний шум може бути зумовлений і значною кількістю внутрішніх чинників (психологічних, семантичних тощо). Процес комунікації подано як однобічно спрямований – від джерела інформації до її адресата.

Модель Р. Якобсона. Подана модель інтерпретується так: адресант, використовуючи засоби мовного коду, формує повідомлення, за допомогою якого у межах певного контексту встановлює контакт з адресатом.

Модель Ю. Лотмана. Комунікація у цій моделі постає як переклад з «мови» на «мову» в діалозі особистостей, оскільки адресант і адресат мають свої «мови», ідіостилі; оперують неповторними смислами.

Правова комунікативна компетенція – це тип комунікативної взаємодії, який полягає в умінні використовувати правові норми у комунікативних правилах, постулатах, максимах і конвенціях спілкування [2, с. 53].

Посадові особи з підтримання правопорядку повинні:

- завжди виконувати приписи закону;
- служити суспільству і захищати всіх осіб від незаконних дій з почуттям високої відповідальності, властивій цій сфері професійної діяльності;
- бути непідкупними;
- рішуче протистояти всім актам корупції і боротися з ними;
- поважати й охороняти людську гідність;
- захищати основні права будь-якої особи;
- повідомляти про порушення законів, кодексів та інших норм, призначених для забезпечення захисту прав людини. Усі дії міліції (поліції) повинні бути законними, продиктованими необхідністю, вілними від дискримінації, співмірними і гуманними.

Висновок. Професійна комунікативна компетенція – це, з одного боку, вироблений на основі верховенства права, знань і навичок

досвід комунікації із застосуванням спостереження, слухання, оцінювання відповідей чи запитань, швидкісної реакції сприйняття та фіксування навіть незначних перцептивних дій суб'єкта. З іншого боку, це вміння працівника правоохоронної служби контролювати власну вербальну і невербальну поведінку, що є об'єктом спостереження і реакції інших осіб, носіїв іншої етноментальності. Професійна комунікативна компетенція – це самокритичний та адекватний аналіз власних дій і об'єктивний аналіз дій інших комунікантів.

---

1. Авидон И. Тренинги ведения переговоров: материалы для подготовки и проведения / И. Авидон, О. Гончукова. – СПб.: Речь, 2008. – 192 с.

2. Актуальні питання охорони громадського порядку під час проведення міжнародних спортивно-масових заходів: матеріали міжнародної науково-практичної конференції. – Донецьк: ДЮІ ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка, 2008. – 276 с.

3. Аракелов Ю.С. Профессиональная этика юриста: ответы на экзаменационные билеты / Ю.С. Аракелов, Б.К. Джегутанов, В.С. Олейников. – СПб.: Питер, 2006. – 128 с.

4. Бацевич Ф.С. Основы коммуникативной лингвистики: учебник / Ф.С. Бацевич. – К.: Видавничий центр «Академія», 2004. – 344 с.

5. Емельянов Ю.Н. Обучение общению в учебно-тренировочных группах / Ю.Н. Емельянов // Психологический журнал. – 1987. – Т. 8. – № 2. – С. 81–87.

6. Емельянов Ю.Н. Активное социально-психологическое обучение / Ю.Н. Емельянов. – Л.: ЛГУ, 1985. – 276 с.

7. Спэнгл М. Переговоры. Решение проблем в разном контексте / М. Спэнгл, М. Айзенхарт; пер. с англ. – Х.: Гуманитарный Центр, 2009. – 592 с.

Гимер Н.А. Формирование профессиональной коммуникативной компетенции

Проанализировано понятие коммуникации, охарактеризованы пути формирования коммуникативной компетенции сотрудников органов внутренних дел.

Ключевые слова: *коммуникация, правовая коммуникация, правовая коммуникативная компетенция.*

Gimer N.O. Professional communicative competence forming

The concept of communication is analyzed, the ways of internal affairs workers' communicative competence forming are outlined in the article.

Key words: *communication, legal communication, legal communicative competence.*